KROSNYS TUSKULĖNŲ DVARO TERITORIJOJE

Vytautas URBANAVIČIUS

2006 m. buvo tęsti vadinamosios F. Valickio vilos tyrimai, pradėti 2005 m. (*ATL 2005 metais*, Vilnius, 2006, p. 189–193). Dar 2005 m. nustatyta, kad visi namo pamatai mūryti vienu metu iš iki 25 cm skersmens riedulių apie 1 m gylio griovyje, kurio dugne – vidutinio stambumo žvyras. Tada pastato viduje aptikta arka buvo užpilta iki 2006 m. tyrinėjimų sezono.

Tyrimai namo viduje. 2006 m. tyrimai pratęsti toje pačioje F. Valickio vilos P patalpoje, būsimajame rūsyje, kuriame jau stovėjo sienos ir jis buvo perdengtas. P to rūsio sienoje buvo paliktas neužbetonuotas apie 3,5 m ilgio tarpas – jungtis su numatoma įrengti patalpa pastato išorėje, jeigu ten tyrimų metu būtų aptikta panašių radinių.

Rūsio grindys išbetonuotas, tik aplink arką paliktas nebetonuotas 5,5x3,5 m dydžio stačiakampis, kuriame supiltas daugiau kaip 80 cm aukščio žvyro kauburys, kuris buvo apkaltas lentomis, kad statybos darbų metu nebūtų pažeistos arkos liekanos.

Nukasus žvyrą, arka pasirodė ištvėrusi speiguotos žiemos negandas ir besanti sveika. Baiminantis, kad ji gali sugriūti dabar, pradžioje tenuvalytas tik jos paviršius, per žiemą susigulėjusi žemė šonuose palikta kaip atrama. Galuose nuvalyta iki pado viršaus. Iki tokio pat gylio pradėtas preparuoti ir visas neužbetonuoto stačiakampio plotas. Tarp arkos ir rūsio P pamato aptiktas apdegęs ir apiręs mūro plotelis, kurio dalį dengė plytgaliai, čerpių nuolaužos, akmenys, apdegęs molis. Konsultuojantis su keramiku Dainiumi Strazdu nustatyta, kad tai suirusios apardytos krosnies keramikai degti liekanos. Čia būta dar trijų panašių arkų. Minėti plytgaliai, čerpių nuolaužos, akmenys su moliu, kurie pradžioje palaikyti paprasčiausiomis griuvenomis, – tai balastas, kuriuo buvo apkrautos arkos. Jo paskirtis – išgauti aukštesnę temperatūrą ir ilgiau išlaikyti šilumą. Tai sudėtinė krosnies dalis.

Arkų angos išdėstytos vienoje linijoje P–Š kryptimi. Geriausiai išliko po namo pamatu buvusi arka. Jos plytų vidutinis dydis 32,3x15,1x7,3 cm. Taigi arkos Š kraštas praktiškai sutampa su namo pamato vidinės sienos tęsiniu, o P kraštas paeina po pamatu. Jo viršus yra apie 1 m žemiau to pamato apačios. Palei naująją betoninę naujai įrengto rūsio P sieną ties neužbetonuota jos dalimi padarius pjūvį, atsivėrė toks vaizdas: virš senojo akmeninio pamato buvo naujai įdėta metalinė sija; tarp jos ir pamato įmūrytos dvi eilės plytų; pamato aukštis – apie 1 m, jis paguldytas ant rusvos su priemaišomis žemės bei minėto „balasto“. Minėtos arkos viršus yra apie 90 cm giliau to pamato apačios (H_{abs} 99,91 m).

Tyrimai namo išorėje. Po namo pamatu aptikus dar vieną arką, atsirado tikimybė, kad panašių statinių gali būti ir namo išorėje. Tyrimų pradžioje namo P gale tebevyko statybos darbai. Visa siena buvo apstatyta pastoliais – čia nebaigtas tinkavimas. Statybininkai siūlė pastolius laikinai nuimti ir vėl pastatyti tyrimus baigus. Pasiūlymas pripažintas nekonstruktyviu – radus ką nors vertingo, tyrimų vietos užpilti iš karto nebūtų galima. Rastas optimalus sprendimas: į kitą objektą perkelti tinkuotojai buvo sugrąžinti , sparčiau

baigė darbą čia, ir pastoliai buvo nuardyti.

Tyrimams situacija šioje vietoje buvo nepalanki dėl kelių priežasčių. Netoli namo stovi Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmų transformatorinė, tarp kurios ir F. Valickio vilos yra betoninis privažiavimas ir šaligatvis, po kuriuo, pasak planų, suklotos komunikacijos. Ant šaligatvio pastatyta statybos teritoriją sauganti tvora. Tad normaliai perkasai vietos nedaug. Tiriamą plotą riboja ta pati vila ir minėta tvora. Plotą dar mažino kabelių tranšėjos, iškastos visu patvoriu nuo transformatorinės. Apie 50 cm gylyje rasti trys kabeliai, apdėti statybinėmis raudonomis plytomis. Jie suka link kultūros rūmų. Saugoti teko dar du kabelius, naujai nutiestus nuo transformatorinės į vilą.

Ties namo viduriu buvusi iškasta apie 5 m skersmens, apie 3,5 m gylio duobė, užpildyta silikatinių plytų nuolaužomis, betono gabalais, mechanizmų dalimis ir kitokiu buitiniu šlamštu, greičiausiai supiltu čia, baigus statyti Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmus ir tvarkant aplinką. Iš senesnių radinių minėtinos čerpių nuolaužos, plytų su braukomis fragmentai bei kvadratinių grindų plytelių dalys. Sveika terasta viena 19x19,5 cm dydžio, 4 cm storio plytelė. Visas šis turinys trukdė padaryti duobės pjūvį, tad valyta visu plotu. Tik šitokiu būdu nustatyta, kad ji piltuvėlio formos, greičiausiai iškasta ekskavatoriumi. Prie pat namo, maždaug 1 m nuo jo pamato, yra tos duobės viršaus kraštas. Kadangi jis nuolaidus, čia išliko vidaus pusėje aptiktos krosnies liekanų. Tai ne mūro, o pirmiau aprašyto balasto likučiai – molis, čerpių ir plytų fragmentai. Tų likučių apačia nuo pamato apačios yra apie 1,5 m (H_{abs} 99,00 m). Pamatas tų likučių nepasiekęs, čia dar yra apie 60 cm rudo molio ir juodžemio sluoksnis. Tokia pat žemė yra ir tarpe tarp betoninio naujojo rūsio sienos V dalies ir šio balasto. Čia padaryta anga – jungtis tarp rūsio ir tos išorėje iškastos duobės. Beje, šios duobės dugne išliko apie 30 cm storio perdegusios žemės sluoksnelis. Tai rodytų, kad šioje vietoje taip pat būta krosnies. Be to, po pamatu jau namo išorėje atsidengė dar viena arka. Tai aukščiau aprašytų arkų tęsinys į P pusę. Kiek šioje krosnyje buvo arkų, nustatyti neįmanoma. Dalis jų sunaikinta kasant minėtą duobę.

Dar vienas tokios krosnies pėdsakas (išliko sutrupėjęs arkos fragmentas) aptiktas po akmeninio namo pamatu, apie 80 cm giliau jo, už 3 m į R nuo aprašyto balasto. Tai rodo, kad čia buvo ištisas krosnių kompleksas keramikai degti.

THE KILNS ON THE GROUNDS OF TUSKULĖNAI MANOR

The excavation, which was begun in 2005, of the so-called villa of F. Valickis in Vilnius continued in 2006. Inside the building, the excavation of arches, which were part of a kiln, was completed. After excavating outside the villa, the remains of arches from another two kilns were discovered in a small area.